

dr hab. Dorota Osuchowska, prof. UR
Katedra Anglistyki
Instytut Neofilologii
Kolegium Nauk Humanistycznych
Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Moniki M. Zasowskiej
pt. „Evaluation in Academic Discourse: An Evaluation of Academic Book Reviews in
Linguistics and Psychology” (Ocena w dyskursie akademickim: analiza recenzji
akademickich publikacji książkowych z zakresu językoznawstwa i psychologii)
napisanej pod kierunkiem dr. hab. Ewy Bogdanowskiej-Jakubowskiej, prof. UŚ,
Katowice, 2023, stron 501

Ukończona w 2023 roku rozprawa doktorska autorstwa p. Moniki Zasowskiej liczy ponad 500 stron wydruku komputerowego (druk jednostronny). Jest to więc dysertacja bardzo obszerna i jako taka może budzić – nie waham się tego powiedzieć – pewne obawy ze strony osób recenzujących. Te obawy zostają jednak rozwiane już podczas czytania pierwszych akapitów wstępu (Introduction), widać bowiem wyraźnie, że Autorka rozprawy postara się dołożyć wszelkich starań by czytelnika bądź czytelniczkę wciągnąć w jej lekturę, chociażby przez odwołanie się do emocjonalnych aspektów pracy badawczej, a konkretnie emocji, w tym nie zawsze emocji pozytywnych, jakie wywołuje w nas wszystkich ocena, jakiej nasza praca podlega. Kolejne akapity wstępu tylko potwierdzają to pierwsze wrażenie: mamy do czynienia z wywodem przejrzystym, wolnym od zbędnych dygresji, w którym każdy następny fragment stanowi logiczną kontynuację poprzedniego i jest zarazem punktem wyjścia fragmentu po nim następującego. Bardzo dobra angielszczyzna, którą Autorka się posługuje to, oprócz tej nienudzkiej narracji, niewątpliwym kolejnym atutem rozprawy, który przesadza o jej wartości i który warto zaakcentować już na wstępie.

Jeśli chodzi o kolejne aspekty pracy pani magister Zasowskiej, tu jej strukturę, rozprawę rozpoczynają dwie strony tytułowe zawierające m.in. jej angielski i polski tytuł, po których następuje pięciostronicowy spis treści (Table of Contents) w układzie dziesiętnym. Jak wynika ze spisu treści, rozprawa składa się z dziewięciu rozdziałów, z których sześć ma stanowić jej podbudowę teoretyczną, a pozostałe być zapisem przeprowadzonej analizy. Jednak to nie ilość rozdziałów, lecz podany zakres stron pozwoli ocenić czy i na ile proporcje między tymi dwiema partiami dysertacji, to jest sprawozdaniem teorii i metod a częścią analityczną, zostały precyzyjnie wyważone, a konkretnie rozstrzygnąć, która z nich jest tą dominującą. Pewne wątpliwości może budzić tu rozdział szósty, który sama autorka zalicza jeszcze do części teoretycznej, a który można na tym etapie traktować jako, de facto, rozdział „mieszany”, gdyż o ile nagłówek „Previous research on academic book reviews” można uznać za swoistą kontynuację streszczenia głównych ustaleń z zakresu objętego tematyką pracy, o tyle części poświęcone metodom, materiałom czy też stawianym sobie celom ja osobiście traktuję już jako część analizy. Całości dopełniają pozostałe części rozprawy wyszczególnione w Spisie treści jak chociażby wspomniany już Wstęp (Introduction), Uwagi końcowe (Concluding remarks)

oraz standardowa obudowa, na którą składają się m.in. bibliografia, wykazy tabel i rysunków czy streszczenia w języku pracy oraz języku polskim.

Nieco bardziej wnikliwa analiza tej części pracy (spisu treści wraz ze stroną tytułową) potwierdza, że Autorka jest świadoma faktu, że konstrukcja każdej pracy ma wynikać z jej tematu oraz ilości i rodzaju zgromadzonego materiału. Niezależnie bowiem od dyscypliny naukowej jaką reprezentujemy czy rodzaju materiałów wykorzystywanych podczas badania, autor jest zobowiązany przestrzegać trzech zasad, z których pierwszą jest zasada kompletności, nakazująca uwzględnienie wszystkich najważniejszych zagadnień objętych tematem pracy. Drugą z nich jest zasada podporządkowania, wskazującej, że każdy rozdział a w jego obrębie każdy podrozdział stanowić musi – podobnie jak ma to miejsce w przypadku akapitów – logiczną kontynuację poprzedniego i być zarazem punktem wyjścia następującego po nim fragmentu. Oba warunki zostały tu spełnione: dla przykładu, rozdział drugi, omawiający sposoby wyrażania opinii przy pomocy języka poprzedzony jest nadrzędnym w stosunku do niego rozdziałem omawiającym pojęcia wartości w ogóle i stanowi wstęp dla rozdziału trzeciego, traktującego o wartościach istotnych dla społeczności akademickiej. Podobnie wygląda to w przypadku kolejnych części pracy, do których wgląd uzyskujemy już w spisie treści, na przykład rozdział piąty, zawierający szczegółową analizę książki jako gatunku recenzyjnego poprzedzony jest częścią dotyczącą gatunku jako takiego czy rodzajów gatunków akademickich. Taki układ niewątpliwie pozwala na zachowanie trzeciej istotnej zasady, zasady przejrzystości, a ta, jak wiadomo, wymaga od autora jasnego i logicznego rozumowania.

Jeśli chodzi o cel rozprawy, został on, zgodnie z obowiązującymi standardami, zasygnalizowany już we wstępie (str. 13-16). Oczywiście Autorka ma świadomość faktu, że ten fragment pracy powinien mieć charakter syntetyczny, gdyż chodzi tu jedynie o wskazanie, w jakim stopniu problem, który zamierza zbadać, jest już poznany. Jeśli nie jest – a taką sugestię znajdujemy między innymi w polskim streszczeniu na stronie 506-7, gdzie autorka twierdzi, że po przeanalizowaniu ‘wcześniejszych badań nad recenzjami książek akademickich, które obejmują okres ostatnich trzech dekad’ udało jej się ustalić ‘że to, czego wyraźnie brakuje w dotychczasowych badaniach nad gatunkiem recenzji książek, to analiza ewaluacji skoncentrowana na korpusach językoznawczych i psychologicznych’ – to być może to ten właśnie powód należało wskazać w początkowych akapitach wstępu jako powód dla którego drugą wybraną dyscypliną jest psychologia. Tak czy inaczej, wyodrębniony i opisany tu problem badawczy niewątpliwie zasługuje na uwagę nie tylko ze względu na meritum, ale też na jego znaczenie w praktyce społecznej – cenny przyczynek do dyskusji nad tym, co w ocenie wielu z nas jest bolączką współczesnej nauki, a więc nie do końca „ucywilizowany” proces ewaluacji, w trakcie którego w ostatecznym rozrachunku przedstawiciele danej dyscypliny mogą oceniać określony typ publikacji w sposób jaki jest w obrębie tej dyscypliny przyjęty, co nie musi oznaczać, że optymalny. Oprócz celu, wstęp informuje o tym co będzie stanowiło podstawę źródłową badania, jak również konstrukcję pracy, tj. podział materiału i zawartość poszczególnych rozdziałów potwierdzając, że jak można było domyślić się na podstawie lektury ich tytułów zawartych w spisie treści, będą one miały charakter przedmiotowy.

Kolejnymi istotnymi czynnikami przesądzającymi o wartości merytoryczno-poznawczej rozpraw tego typu, których Autorka jest najwyraźniej świadoma, są podstawa teoretyczna badań, sposób metodologicznego ujęcia problemu, oraz źródła materiału badawczego. Stanowiące podstawę teoretyczną pracy rozdziały pierwszy, drugi, trzeci, czwarty i piąty mają oczywiście charakter referujący; zarówno dobór jak i sposób wykorzystania literatury przedmiotu nie budzą zastrzeżeń. Każdy z rozdziałów ma, zgodnie z zapowiedzią, charakter przedmiotowy, gdzie Autorka osadza merytorycznie kluczowe pojęcia rozprawy. Szczególne

znaczenie ma tu rozdział piąty, omawiający recenzję książki jako jednego z gatunków recenzyjnych; na uznanie zasługują również partie tekstu stanowiące dobre wprowadzenie do problematyki dyskursu akademickiego, włączając w to definicje, charakterystykę i inne powszechnie uznawane gatunki. Na pochwałę zasługuje również fakt, że o ile w wewnętrznej strukturze rozdziałów dominuje układ przedmiotowy i choć generalnie nie zaleca się mieszania tego układu z układem chronologicznym, są fragmenty, w których Autorka sięga po ten drugi (na przykład w rozdziale piątym, gdzie dokonuje historycznego przeglądu ewolucji gatunku recenzji książki), z dobrym skutkiem, a to świadczy, w mojej ocenie, o dobrej znajomości materiału, który referuje. Kolejnym godnym uwagi i zasługującym na uznanie aspektem pracy jest dobór źródeł, a w szczególności świadomość, w których partiach wywodu odwoływać się do najistotniejszych prac sytuujących się w nurcie badań nad anglojęzycznym pisaniem dyskursem naukowym, a w których zadbać o źródła w miarę aktualne, tak aby przeanalizowane prace rzeczywiście odzwierciedlały te zagadnienia, które zostały stosunkowo dobrze opisane jaki i te, które, mimo ich wagi, nie doczekały się opracowania.

Jeśli chodzi o podstawę materiałową, Autorka, podobnie jak inni cytowani przez nią badacze, decyduje się na stworzenie własnego korpusu, w skład którego włączy 120 recenzji książek z dziedziny językoznawstwa i ta sama ilość recenzji książek z dziedziny psychologii. Szczegółowy opis procesu tworzenia tej podstawy źródłowej czytelnik znajdzie w rozdziale szóstym (6.3), na stronach 199-203. Wszystkie recenzje pochodzą z 18 czasopism naukowych z obu dziedzin przedstawionych w tabelach 20 i 21 i zostały opublikowane w latach 2008-2018. Wybór dwóch wymienionych powyżej dyscyplin został uzasadniony w poprzedzającym podrozdziale 6.3 – jak wynika z tabeli 17 ze strony 196, prac które analizowałyby recenzje z dziedziny psychologii w ciągu ostatnich 30 lat było bardzo niewiele. Autorka informuje, jakim zabiegom zostały poddane korpusy, np. jakie elementy zostały z nich usunięte. Decydując się na stworzenie własnego korpusu dającego Jej dostęp do dużej ilości danych Autorka wykazuje umiejętność sięgania po współczesne, właściwe dla przedmiotu Jej dociekań zasady badania indywidualnych elementów dyskursu. Równocześnie nie pozostaje w stosunku do nich bezkrytyczna: już we wstępie zauważa bowiem, że niektóre dane musiała ekscerpować w sposób tradycyjny, co jest o tyle cenniejsze, że badania korpusowe stały się w dzisiejszych czasach tak modne, że, mimo ich niewątpliwych zalet wielu, zwłaszcza młodych badaczy zapomina, że oprócz zalet ta metoda ma też swoje wady. Na uznanie zasługuje niewątpliwie również sprawność referowania podstaw metodologii.

Jeśli chodzi o część analityczną, oprócz opisu podstawy źródłowej Autorka w szczególowy sposób przedstawia cele badania, sformułowane w oparciu o analizę dotychczasowych prac o podobnej tematyce. Analiza przeprowadzona jest w sposób skrupulatny i sprawny. Na szczególną uwagę zasługuje niewątpliwie graficzne wyodrębnienie materiału egzemplifikacyjnego w formie wykresów, i tabel. Przy tak skomplikowanym badaniu, oraz ze względu na powtarzalność informacji w kolejnych podrozdziałach rozdziałów analitycznych brak tabel i wykresów oznaczałby, że lektura tych części byłaby niezwykle nużąca. Jak powszechnie wiadomo, tabele są najbardziej rozpowszechnionym sposobem prezentacji danych liczbowych i Autorka słusznie wykorzystuje ich potencjał. Jeśli chodzi o oba elementy, Autorka jest świadoma zasad ich przygotowywania, np., że muszą mieć numery i precyzyjne tytuły. Jeśli chodzi o wspomniany powyżej spis bibliograficzny, zarówno jego liczebność, zasięg czasowy i tematyczny nie budzą zastrzeżeń, a o prawidłowym literatury doborze świadczy stopień jej sfunkcjonalizowania w zasadniczych częściach pracy. Spis został

sporządzony z zastosowaniem wzorca anglosaskiego, co jest logiczne ze względu na język pracy.

Podsumowując tą część recenzji stwierdzam, że we wskazanym polu badawczym Autorka potrafiła wskazać problem badawczy godny uwagi lingwisty zarówno ze względu na meritum, ale też jego znaczenie dla praktyki społecznej (nie do końca zgadzam się z Autorką w kwestii wykorzystania wyników badań dla celów dydaktycznych). O Jej wysokiej świadomości teoretycznej i metodologicznej świadczy fakt, że dobrze rozumie tak możliwości jak i ograniczenia badacza podyktowane m.in. etapem rozwoju wiedzy, czy też metod i technik badawczych. Wybór metod i narzędzi badawczych należy uznać bez zastrzeżeń za trafny, przemyślany i w pełni uzasadniony do realizacji podjętego zadania badawczego. Analizy zostały przeprowadzone w sposób wszechstronny i skrupulatny. Autorka wykazała się umiejętnością sprawozdawania w wywodzie logicznym i wewnątrznie uporządkowanym. Każda część pracy świadczy o dobrym poziomie języka, a czytanie ułatwia, oprócz elementów omówionych powyżej, kolejne rozwiązania kompozycyjne, tj. wnioski zamykające dany etap rozważań – zabieg wartościowy nie tylko merytorycznie, ale i czytelniczo.

Jest rzeczą normalną, że w tak obszernej rozprawie doktorskiej nie udało się uniknąć pewnych usterek redakcyjnych, czy też językowych. Te drugie, często wymieniane, jak określają to autorzy recenzji, „z recenzenckiej skrupulatności”, pominię – Autorka albo już je zauważyła, albo zauważy przygotowując pracę do druku, co rekomenduję. Z całą pewnością można by również rozważyć inne zabiegi służące estetyce pracy, na przykład zastanowić się być może nad użyciem spacji.

Ostatnią kwestią, którą warto moim zdaniem rozważyć jest usunięcie z tekstu pewnych jego partii. Zastanawiam się na przykład (nie są to uwagi krytyczne, a jedynie pytania) czy kwestia podobieństwa obu dyscyplin (początek rozdziału szóstego) jest rzeczywiście tak istotna. Odnoszę wrażenie, że to nie dyscyplina dyktuje ostateczny kształt recenzji, czyli bez względu na dyscyplinę, autor recenzji będzie (kierując się trochę zdrowym rozsądkiem, trochę się tym co w tego typu tekstach widział wcześniej lub jednym i drugim) poruszał mniej więcej te same kwestie. Zastanawiam się również, czy rzeczywiście należałoby pozostawić w tekście wstępy do rozdziałów i czy znacznie nie skrócić podsumowań tych rozdziałów. Część z tego, co zawierają wstępy można by było być może przekleić do opisu treści rozdziałów we wstępie do pracy. Bardzo chętnie porozmawiam na ten temat z Autorką, która zresztą nie ukrywa w podsumowaniu swej pracy, że być może dziś pewne rzeczy robiłaby nieco inaczej.

Podsumowując, przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pani magister Moniki M. Zasowskiej zasługuje na bardzo wysoką ocenę z kilku powodów. Do najważniejszych zaliczam wybór tematu, który pozwolił Autorce na uzupełnienie istotnej luki w badaniach nad anglojęzycznym pisaniem dyskursem naukowym, w szczególności nad językiem recenzji akademickich publikacji książkowych z zakresu dwóch niezależnych dyscyplin naukowych (językoznawstwa i psychologii), bogatą i dobrze wykorzystaną literaturę przedmiotu, konsekwencję metodologiczną, ma którą składa się m.in. wybór źródeł, na podstawie których Autorka ma zamiar dokonać ekscerpcji materiału i które zapewnią Jej zarówno trafny dobór zgromadzonych egzemplifikacji jak i ich bogactwo, precyzję przeprowadzonych analiz cząstkowych, jasno sformułowane wnioski cząstkowe i końcowe podsumowanie oraz nienужącą narrację. To z kolei prowadzi do ostatecznej konkluzji sformułowanej poniżej.

Konkluzja

Bez wątpliwości stwierdzam, że dysertacja mgr Moniki M. Zasowskiej pt. „Evaluation in Academic Discourse: An Analysis of Academic Book Reviews in Linguistics and Psychology” napisana pod kierunkiem dr hab. Ewy Bogdanowskiej-Jakubowskiej, prof. UŚ spełnia warunki określone w art. 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Zrecenzowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Na tej podstawie zwracam się do Rady Naukowej Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Śląskiego o dopuszczenie Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego, w tym do publicznej dyskusji nad tekstem rozprawy.

Rzeszów, 20 stycznia 2023

Doct. Omsw. K.

